Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

19 päivänä maaliskuuta 2026 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentäminen – Direktiivi 2001/29/EY – Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistaminen tietoyhteiskunnassa – Kappaleenvalmistusoikeus – 2 artiklan a alakohta – Teoksen käsite – Teosten suojaaminen tekijänoikeudella – Edellytykset – Direktiivi 2006/116/EY – 5 artikla – Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskeva Bernin yleissopimus – 2 artikla – Jo olemassa olevan teoksen kriittinen laitos, jonka tarkoituksena on latinankielisen käsikirjoituksen rekonstruoiminen – Henkinen luomus, joka heijastaa tekijän yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita ja luovia valintoja – Suojan kohde, joka voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti

Asiassa C-649/23,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Înalta Curte de Casație și Justiție (ylin tuomioistuin, Romania) on esittänyt 6.12.2022 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 31.10.2023, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Institutul de Istorie și Teorie Literară ”G. Călinescu” ja

Fundația Națională pentru Știință și Artă

vastaan

HK, TB:n perillisenä,

VP ja

GR,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja F. Biltgen, varapresidentti T. von Danwitz, joka hoitaa ensimmäisen jaoston tuomarin tehtäviä, sekä tuomarit I. Ziemele (esittelevä tuomari), A. Kumin ja S. Gervasoni,

julkisasiamies: D. Spielmann,

kirjaaja: hallintovirkamies R. Șereș,

* Oikeudenkäyntikieli: romania.

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 19.3.2025 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Institutul de Istorie și Teorie Literară ”G. Călinescu”, edustajanaan P. Buta, avocat,

– Romanian hallitus, asiamiehinään E. Gane, L. Ghiță ja A. Rotăreanu,

– Ranskan hallitus, asiamiehinään T. Lechevallier ja B. Travard,

– Italian hallitus, asiamiehinään S. Fiorentino ja G. Palmieri, avustajanaan D. G. Pintus, avvocato dello Stato,

– Euroopan komissio, asiamiehinään A. Biolan ja J. Samnadda,

kuultuaan julkisasiamiehen 26.6.2025 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY (EYVL 2001, L 167, s. 10) 2 artiklan a alakohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat yhtäältä Institutul de Istorie și Teorie Literară ”G. Călinescu” (Kirjallisuustieteen ja -teorian instituutti ”G. Călinescu”, jäljempänä Călinescu-instituutti) ja Fundația Națională pentru Știință și Artă (Kansallinen tiede- ja taidesäätiö, jäljempänä FNSA) sekä toisaalta HK TB:n perillisenä, VP ja GR, ja joka koskee sitä, voidaanko teosta, jonka suoja on lakannut, koskevaa kriittistä laitosta pitää tekijänoikeudella suojattuna teoksena.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Kansainvälinen oikeus

Bernin yleissopimus

3 Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernissä 9.9.1886 allekirjoitetun Bernin yleissopimuksen (Pariisin sopimuskirja 24.7.1971), sellaisena kuin se on muutettuna 28.9.1979 (jäljempänä Bernin yleissopimus), 1 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Ne maat, joihin tätä yleissopimusta sovelletaan, muodostavat liiton suojatakseen tekijöiden oikeuksia heidän kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiinsa.”

4 Kyseisen yleissopimuksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1) Ilmaisu ’kirjalliset ja taiteelliset teokset’ käsittää kaikki kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alaan kuuluvat tuotteet, niiden ilmaisutapaan tai muotoon katsomatta, kuten kirjat, kirjaset ja muut kirjoitukset; esitelmät, puheet, saarnat ja muut samankaltaiset teokset; näytelmä- tai musiikkinäytelmäteokset; tanssi- ja eletaiteelliset teokset; sanalliset tai sanattomat sävellysteokset; elokuvateokset, joihin rinnastetaan elokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset; piirustus-, maalaus-, rakennus-, kuvanveisto-, kaiverrus- ja kivipiirrostaiteen teokset; valokuvateokset, joihin rinnastetaan valokuvaamiseen verrattavalla tavalla ilmaistut teokset; sovelletun taiteen teokset; maantieteelliset, topografiset, rakennustaiteelliset tai tieteelliset kuvitukset, kartat, asemapiirrokset, luonnokset ja kolmiulotteiset teokset.

2) Liittomaat voivat kuitenkin lainsäädännössään määrätä, ettei teoksia yleensä tai joitakin tietynlaisia teoksia suojata, ellei niitä ole saatettu johonkin aineelliseen muotoon.

3) Käännöksiä, muunnelmia, musiikkisovituksia ja muita kirjallisen tai taiteellisen teoksen muunnoksia suojataan samalla tavalla kuin alkuperäisteoksia, supistamatta tekijänoikeutta alkuperäisteokseen.”

5 Kyseisen yleissopimuksen 9 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen suojaamien kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on yksinoikeus sallia näiden teostensa millä tavalla ja missä muodossa tahansa tapahtuva toisintaminen.”

6 Kyseisen yleissopimuksen 12 artiklassa määrätään seuraavaa:

”Kirjallisten tai taiteellisten teosten tekijöillä on yksinoikeus sallia teostensa muunteleminen, sovittaminen ja muu muuttaminen.”

WIPOn tekijänoikeussopimus

7 Genevessä 20.12.1996 allekirjoitettu Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) tekijänoikeussopimus hyväksyttiin Euroopan yhteisön puolesta 16.3.2000 tehdyllä neuvoston päätöksellä 2000/278/EY (EYVL 2000, L 89, s. 6).

8 WIPOn tekijänoikeussopimuksen 1 artiklan, jonka otsikko on ”Suhde Bernin yleissopimukseen”, 4 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Sopimuspuolten tulee noudattaa Bernin yleissopimuksen 1–21 artiklaa ja sen liitettä.”

TRIPS-sopimus

9 Maailman kauppajärjestön (WTO) perustamissopimuksen, joka allekirjoitettiin Marrakechissä 15.4.1994 ja hyväksyttiin Uruguayn kierroksen monenvälisissä kauppaneuvotteluissa (1986–1994) laadittujen sopimusten tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta yhteisön toimivaltaan kuuluvissa asioissa 22.12.1994 tehdyllä neuvoston päätöksellä 94/800/EY (EYVL 1994, L 336, s. 1), liite 1 C sisältää teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdyn sopimuksen (EYVL 1994, L 336, s. 214; jäljempänä TRIPS-sopimus). WTO:n jäsenet, mukaan lukien kaikki unionin jäsenvaltiot ja unioni itse, ovat TRIPS-sopimuksen sopimuspuolia.

10 TRIPS-sopimuksen 9 artiklassa määrätään seuraavaa:

”1. Jäsenten tulee saattaa lainsäädäntönsä Bernin yleissopimuksen – – 1–21 artikl[an] ja sen liitteen mukaiseksi. – –

2. Tekijänoikeuden suojan tulee ulottua ilmaisuihin, mutta ei ideoihin, menettelyihin, toimintamenetelmiin tai matemaattisiin käsitteisiin sellaisenaan.”

Unionin oikeus

Direktiivi 93/98/ETY

11 Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta 29.10.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/98/ETY (EYVL 1993, L 290, s. 9) 1 artiklan 1 kohdassa säädettiin, että Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetut kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa koko tekijän elinajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta.

12 Kyseisen direktiivin 5 artiklassa, jonka otsikko oli ”Arvostelu- ja tiedejulkaisut”, säädettiin seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat suojata teoksia koskevia julkisia arvostelu- ja tiedejulkaisuja. Tällaisten oikeuksien enimmäissuojan voimassaoloaika on 30 vuotta siitä ajankohdasta, jona julkaisu on ensimmäistä kertaa laillisesti julkaistu.”

13 Direktiivi 93/98 kumottiin ja kodifioitiin tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajasta 12.12.2006 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2006/116/EY (EUVL 2006, L 372, s. 12), joka sisältää asiallisesti samat säännökset. Direktiivi 2006/116 tuli voimaan 16.1.2007.

Direktiivi 2001/29

14 Direktiivin 2001/29 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Kappaleen valmistamista koskeva oikeus”, säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen on:

a) tekijöillä teostensa osalta;

– –”

Direktiivi 2006/116

15 Direktiivin 2006/116 johdanto-osan 19 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on voitava pitää voimassa tai ottaa käyttöön myös muita, erityisesti arvostelu- ja tiedejulkaisujen suojaan liittyviä lähioikeuksia. Avoimuuden varmistamiseksi yhteisön tasolla on uusia lähioikeuksia käyttöön ottavien jäsenvaltioiden kuitenkin tiedotettava asiasta [Euroopan] komissiolle.”

16 Kyseisen direktiivin 5 artiklassa, jonka otsikko on ”Arvostelu- ja tiedejulkaisut”, säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat suojata teoksia koskevia julkisia arvostelu- ja tiedejulkaisuja. Tällaisten oikeuksien enimmäissuojan voimassaoloaika on 30 vuotta siitä ajankohdasta, jona julkaisu on ensimmäistä kertaa laillisesti julkaistu.”

Romanian oikeus

17 Tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista 14.3.1996 annetun lain nro 8/1996 (Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe; Monitorul Oficial al României, osa I, nro 60, 26.3.1996), sellaisena kuin se oli voimassa vuonna 2001, 16 §:ssä säädettiin seuraavaa:

”Tekijällä on teokseensa yksinomaiset taloudelliset oikeudet, joiden perusteella hänellä on oikeus sallia teoksensa kääntäminen, julkaiseminen kokoelmissa, mukauttaminen ja muu muuntaminen johdannaisteokseksi.”

18 Tekijänoikeuksista ja lähioikeuksista annetun lain nro 8/1996, sellaisena kuin se oli voimassa vuonna 2015 ja sellaisena kuin se on nykyisin voimassa (Monitorul Oficial al României, osa I, nro 489, 14.6.2018), 8 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Tekijänoikeuden kohteena ovat myös, supistamatta tekijänoikeutta alkuperäisteokseen, johdannaisteokset, jotka on luotu yhden tai useamman jo olemassa olevan teoksen perusteella, eli

a) käännökset, muunnelmat, selitykset, dokumentaariset teokset, musiikkisovitukset ja muut kirjallisen, taiteellisen tai tieteellisen teoksen muunnokset, jotka muodostavat luovan henkisen teoksen

b) kirjallisten, taiteellisten tai tieteellisten teosten kokoelmat, kuten tietosanakirjat ja antologiat, aineistoa tai tietoa sisältävät kokoelmat, riippumatta siitä, suojataanko niitä vai ei, mukaan lukien tietokannat, jotka aineiston valinnan tai järjestelyn perusteella ovat henkisiä luomuksia.”

19 Tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista annetun lain nro 8/1996, sellaisena kuin se oli voimassa vuonna 2015 ja sellaisena kuin se on nykyisin voimassa, 23 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Johdannaisteoksella tarkoitetaan tässä laissa käännöstä, kokoelmissa julkaisemista, mukauttamista ja muuta muunnosta jo olemassa olevasta teoksesta, jos se on henkinen luomus.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

20 Professori Dan Sluşanschi on laatinut kriittisen laitoksen prinssi Dimitrie Cantemirin 1700-luvun alussa latinaksi kirjoittamasta teoksesta, jonka nimi on ”Incrementorum et decrementorum Aulae Othman[n]icae siue Aliothma[n]icae historiae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae libri tres” (Ottomaanien valtakunnan nousun ja rappeutumisen historia sen synnystä nykypäivään, kolmena kirjana) ja jonka suoja on nykyisin lakannut (jäljempänä Sluşanschin kriittinen laitos). Kyseisen kriittisen laitoksen julkaisi ensimmäisen kerran vuonna 2001 Amarcord-kustantamo Timişoarassa (Romania). Paideia-kustantamo Bukarestissa (Romania) julkaisi vuonna 2008 professori Sluşanschin tarkistaman ja korjaaman toisen kriittisen laitoksen, joka julkaistiin uudelleen vuosina 2010 ja 2012.

21 Sluşanschin kriittinen laitos laadittiin Dimitrie Cantemirin latinankielisen käsikirjoituksen perusteella, joka löydettiin vuonna 1984 Harvardin yliopistosta (Yhdysvallat), joka on omistanut kyseisen käsikirjoituksen vuodesta 1901 lähtien.

22 Sluşanschin kriittisen laitoksen ensimmäisessä painoksessa professori Sluşanschi käytti Romaniassa vuonna 1999 julkaistua kyseisen käsikirjoituksen näköispainosta, ja sen toisessa painoksessa hän käytti Dimitrie Cantemirin teoksen omistajan hänelle toimittamia käsikirjoituksen valokuvakopioita.

23 Professori Sluşanschin kuoleman jälkeen vuonna 2013 TB ja VP tekivät professori Sluşanschin perillisinä Institut Călinescun kanssa sopimuksen, jossa viimeksi mainitulle myönnettiin oikeus käyttää professori Sluşanschin tekemiä Dimitrie Cantemirin useiden tekstien transkriptioita ja käännöksiä ja muun muassa Sluşanschin kriittistä laitosta Dimitrie Cantemirin tuotannon kokonaispainosta varten. Institut Călinescu antoi professori Sluşanschin teokset FNSA:n käyttöön.

24 FNSA julkaisi vuonna 2015 kaksikielisenä latinaksi ja romaniaksi kaksiosaisen teoksen ”Dimitrie Cantemir – Istoria măririi şi decăderii Curţii Othomane” (Dimitrie Cantemir – Ottomaanien hovin nousun ja rappeutumisen historia), johon sisältyi sen latinankielinen teksti sekä FNSA:n toimittajien kriittiset huomautukset (jäljempänä FNSA:n painos). Teos sisälsi Sluşanschin kriittisen laitoksen tekstin sellaisena kuin se oli julkaistu vuonna 2001.

25 TB ja VP nostivat 8.12.2015 Tribunalul Bucureştissa (Bukarestin alioikeus, Romania) kanteen tekijänoikeuden loukkauksesta Sluşanschin kriittisen laitoksen osalta.

26 Tribunalul Bucureşti totesi 21.12.2017, että Sluşanschin kriittinen laitos oli kopioitu kokonaisuudessaan FNSA:n painokseen ja että FNSA oli käyttänyt myös tuolloin julkaisemattomia lisäyksiä ja korjauksia, jotka professori Sluşanschi oli tehnyt omaan laitokseensa ja joita hän oli aikonut käyttää tulevaisuudessa. Professori Sluşanschiin viitattiin kuitenkin vain FNSA:n julkaisun alaviitteissä. Tässä tilanteessa kyseinen tuomioistuin katsoi, että Institut Călinescu ja FNSA olivat loukanneet professori Sluşanschin moraalista oikeutta tulla tunnustetuksi Sluşanschin kriittisen laitoksen kirjoittajaksi sekä hänen perillisilleen TB:lle ja VP:lle kuuluvia taloudellisia tekijänoikeuksia, ja velvoitti vastaajat korvaamaan nämä aineettomat ja aineelliset vahingot.

27 Institut Călinescu ja FNSA valittivat tästä ratkaisusta Curtea de Apel Bucureştiin (Bukarestin ylioikeus, Romania).

28 Curtea de Apel București katsoi 7.4.2021 antamassaan tuomiossa erityisesti, että Slușanschin kriittinen laitos oli laissa nro 8/1996 tarkoitettu johdannaisteos, koska se oli edellyttänyt luovuutta ja oli sen kirjoittajan henkisen toiminnan tulos. Kyseinen ylioikeus vahvisti siten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteaman tekijänoikeusloukkauksen mutta alensi samalla Institut Călinesculle ja FNSA:lle aineettomasta vahingosta yhteisvastuullisesti määrättyjen korvausten määrää.

29 Institut Călinescu ja FNSA valittivat tästä tuomiosta Înalta Curte de Casație și Justiției (ylin tuomioistuin, Romania), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin.

30 Ne riitauttavat lähinnä Curtea de Apel Bucureștin toteamuksen, jonka mukaan Slușanschin kriittisen laitoksen kaltaista arvostelujulkaisua on pidettävä teoksena, ja arvostelevat kyseistä tuomioistuinta siitä, ettei se ole soveltanut unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä vahvistettuja kriteerejä arvioidessaan tällaisen kriittisen laitoksen tekijänoikeudellista suojaa.

31 Institut Călinescun ja FNSA:n mukaan kriittisen laitoksen laatijan vapaus on erittäin rajallinen tai jopa olematon, kun kyse on tieteellisestä teoksesta, joka on kirjoitettu latinan kaltaisella vanhalla kielellä, jossa on tarkat lauseopilliset ja sanajärjestystä koskevat säännöt.

32 Ne katsovat tältä osin, että kriittisen laitoksen tapauksessa tekstin laatijan vapaat ja luovat valinnat on suljettu pois, koska tämän ainoana tarkoituksena on ammattimaisesti tunnistaa niissä tapauksissa, joissa alkuperäisteoksen kirjoittajan tarkoitus ei käy selvästi ilmi käytetyistä käsikirjoituksista, ne tekstivariantit, jotka ovat lähimpänä alkuperäisteoksen kirjoittajan aikomusta, mutta ei milloinkaan korvata sitä kriittisen laitoksen laatijan aikomuksella.

33 Mahdollisuus valita käytettyjen sanojen tai muotoilujen useiden käännösten välillä ei niiden mukaan merkitse sitä, että kriittisen laitoksen laatija olisi antanut luovan ja omaperäisen panoksen, joten nyt käsiteltävässä asiassa ei voida katsoa, että Slușanschin kriittinen laitos kuvastaisi tekijänsä yksilöllisyyttä.

34 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, voidaanko teoksen kriittistä laitosta pitää direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa tarkoitettuna tekijänoikeudella suojattuna ”teoksena”.

35 Se muistuttaa, että unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tämä teoksen käsite edellyttää kahden kumulatiivisen kriteerin täyttymistä, eli yhtäältä on oltava olemassa omaperäinen kohde siinä mielessä, että on välttämätöntä ja riittävää, että se heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita ja luovia ratkaisuja, ja toisaalta on oltava olemassa sellainen suojan kohde, joka voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti.

36 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii ensimmäisen kriteerin osalta, onko kyseessä todella kriittisen laitoksen laatijan vapaa ja luova valinta, kun hän pyrkii vahvistamaan olemassa olevan tekstin sisällön ymmärrettävässä muodossa ja mahdollisimman lähellä alkuperäisen teoksen tekijän aikomusta ottamalla huomioon alkuperäisen teoksen tekijän tyylin ja kielellisen ilmaisun ja liittämällä tekstiin kriittisiä huomautuksia, kommentteja ja selityksiä käsin kirjoitetun tekstin ymmärrettävyyden kannalta mahdollisesti tarpeellisista korjauksista, sanojen korvaamisesta tai lisäyksistä.

37 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii myös, täyttyykö toinen kriteeri, sillä on epäselvää, onko kriittistä laitosta pidettävä alkuperäisteoksesta erillisenä teoksena vai sulautuvatko nämä kaksi tekstiä päinvastoin toisiinsa, koska kriittisen laitoksen tarkoituksena on nimenomaan rekonstruoida jo olemassa olevan teoksen teksti.

38 Kyseinen tuomioistuin toteaa, että kriittisen laitoksen tapauksessa sen laatijan tavoitteena on tosiasiallisesti palauttaa alkuperäisteos muotoon, joka on mahdollisimman lähellä alkuperäisteoksen kirjoittajan laatimaa muotoa. Kriittisen laitoksen laatija tutustuu alkuperäiseen käsikirjoitukseen ja voi tarvittaessa tehdä korjauksia tai lisäyksiä varmistaakseen, että alkuperäisteoksen merkitys säilyy, sekä esittää sopivien termien valintaa koskevia kommentteja ja selityksiä. Myös kriittiseen apparaattiin sisältyy henkinen ponnistus, joka merkitsee usein erittäin työlästä ja pitkäkestoista tutkimustyötä.

39 Tästä näkökulmasta kriittisen laitoksen laatijan työn tulosta ei näin ollen voida rinnastaa kyseisen alkuperäisteoksen käsikirjoituksen näköispainoksen kopiointiin tai jäljentämiseen. Vähintäänkin on niin, että vain tekstiin liitetyillä kriittisillä huomautuksilla, kommenteilla ja selityksillä voi olla riittävän tarkasti ja objektiivisesti tunnistettavissa oleva kohde, siten että tässä tapauksessa ainoastaan kriittisen laitoksen niiden osien, joiden osalta voidaan tunnistaa suojan kohde, voidaan katsoa olevan tekijänoikeudella suojattavissa oleva teos.

40 Kyseinen tuomioistuin muistuttaa lisäksi, että Bernin yleissopimuksen 2 artiklan 3 kappaleen mukaan ”käännöksiä, muunnelmia, musiikkisovituksia ja muita kirjallisen tai taiteellisen teoksen muunnoksia suojataan samalla tavalla kuin alkuperäisteoksia, supistamatta tekijänoikeutta alkuperäisteokseen”.

41 Kyseinen tuomioistuin toteaa tältä osin, että pääasiassa kyseessä oleva latinankielinen alkuperäisteos on kiistatta Bernin yleissopimuksessa tarkoitettu ”kirjallinen teos”, koska kyseisen yleissopimuksen 2 artiklan 1 kappaleessa oleviin esimerkkeihin ”kirjallisista ja taiteellisista teoksista” sisältyvät tieteen alaan kuuluvat tuotteet.

42 Jotta Sluşanschin kriittisen laitoksen kaltaista arvostelujulkaisua voitaisiin suojata alkuperäisteoksena, kyseessä on sitä vastoin kyseisen yleissopimuksen 2 artiklan 3 kappaleen mukaan oltava kirjallisen teoksen ”muunnos”.

43 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että vaikka unioni ei ole Bernin yleissopimuksen sopimuspuoli, se on kuitenkin WIPOn tekijänoikeussopimuksen, jonka sopimuspuoli se on ja joka direktiivillä 2001/29 on tarkoitus panna täytäntöön, 1 artiklan 4 kappaleen nojalla velvollinen noudattamaan kyseisen yleissopimuksen 1–21 artiklaa.

44 Lopuksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että unionin tuomioistuin ei ole vielä ottanut kantaa siihen, voidaanko alkuperäisteoksen kriittisen laitoksen itsessään katsoa olevan direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa tai mahdollisesti jossakin muussa unionin oikeuden säädöksen säännöksessä tarkoitettu teos, mikä sen mukaan oikeuttaa sen esittämään ennakkoratkaisupyynnön SEUT 267 artiklan nojalla.

45 Tässä tilanteessa Înalta Curte de Casație și Justiție on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko direktiivin [2001/29] 2 artiklan a alakohdan säännöksiä tulkittava siten, että tekijänoikeuden suojaamana teoksena voidaan pitää teoksen kriittistä laitosta, jonka tarkoituksena on alkuperäisen teoksen tekstin vahvistaminen käsikirjoitusta tutkimalla ja [liittämällä siihen] kommentteja ja tarvittava kriittinen apparaatti?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

46 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ainoalla ennakkoratkaisukysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa tulkittava siten, että teosta, jonka suoja on lakannut, koskevaa kriittistä laitosta, jonka tarkoituksena on rekonstruoida kyseisen teoksen teksti liittämällä siihen kommentteja ja tarvittava kriittinen apparaatti, voidaan pitää kyseisessä säännöksessä tarkoitettuna teoksena, jota suojataan tekijänoikeudella.

47 On muistutettava, että direktiivin 2001/29 2–4 artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden on säädettävä tietyistä tekijöiden yksinoikeuksista teoksiinsa, ja sen 5 artiklassa luetellaan joukko näitä yksinoikeuksia koskevia poikkeuksia ja rajoituksia. Kyseisessä direktiivissä ei nimenomaisesti viitata jäsenvaltioiden oikeuteen määrittää teoksen käsitteen merkitys ja soveltamisala. Kun otetaan huomioon sekä unionin oikeuden yhtenäistä soveltamista että yhdenvertaisuusperiaatetta koskevat vaatimukset, tätä käsitettä on näin ollen tavallisesti tulkittava koko Euroopan unionissa itsenäisesti ja yhtenäisesti (tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Tästä seuraa, että Slușanschin kriittisen laitoksen kaltaista jo olemassa olevan teoksen kriittistä laitosta voidaan suojata tekijänoikeudella direktiivin 2001/29 nojalla vain, jos tällaisen kriittisen laitoksen voidaan katsoa olevan kyseisessä direktiivissä tarkoitettu teos.

49 Tältä osin on muistutettava, että teoksen käsite edellyttää kahden kumulatiivisen edellytyksen täyttymistä. Yhtäältä kyseinen käsite merkitsee sitä, että on olemassa suojan kohde, joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Toisaalta teokseksi voidaan luokitella vain elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena tällaisesta luovasta henkisestä työstä (tuomio 12.9.2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

50 Unionin tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee omaperäisyyttä koskevan kriteerin osalta, että jotta kyseistä kohdetta voidaan pitää omaperäisenä, on samalla välttämätöntä ja riittävää, että se heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita ja luovia ratkaisuja. Sitä vastoin silloin, kun kohteen valmistamisen sanelevat sellaiset tekniset seikat, säännöt tai rajoitteet, jotka eivät jätä tilaa luomisen vapaudelle, kyseistä kohdetta ei voida pitää niin omaperäisenä, että se voisi muodostaa teoksen (tuomio 12.9.2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, 30 ja 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

51 Näin ollen se, että kyseessä oleva kohde heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita ja luovia ratkaisuja, on omaperäisyyden käsitteen ja näin ollen kyseisen kohteen tekijänoikeudella unionin oikeudessa antaman suojan ratkaiseva osatekijä.

52 Tältä osin unionin tuomioistuin on jo katsonut, että lehtiartikkelit voivat olla tekijänoikeudella suojattuja teoksia, joiden tekijän henkinen luomus on seurausta asian esitystavasta ja kielellisestä ilmaisusta (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, 44 kohta).

53 Unionin tuomioistuin on sitä vastoin katsonut, että teoksia eivät voi olla sanat sellaisinaan (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, 46 kohta) eivätkä sotilaalliset katsaukset, joiden sisällön määräävät olennaisilta osin niiden sisältämät tiedot, jolloin kyseiset tiedot ja niiden ilmaiseminen kyseisissä katsauksissa rinnastuvat toisiinsa ja jolloin mainituille katsauksille on luonteenomaista vain niiden tekninen tehtävä, mikä sulkee pois kaiken omaperäisyyden (ks. vastaavasti tuomio 29.7.2019, Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2019:623, 24 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

54 Sen ratkaisemiseksi, onko Sluşanschin kriittisen laitoksen kaltainen kirjallinen kohde omaperäinen, on tutkittava, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 56 kohdassa, oliko kirjoittajalla kyseisen kohteen laatimisen yhteydessä mahdollisuus tehdä vapaita ja luovia valintoja, joiden kautta voi välittyä kyseessä olevan aineiston omaperäisyys, joka ei perustu pelkästään erillisiin sanoihin sellaisinaan vaan sanojen valitsemiseen, järjestämiseen ja yhdistämiseen, minkä kautta tekijä voi ilmaista luovuuttaan omaperäisellä tavalla ja päätyä lopputulokseen, joka muodostaa henkisen luomuksen, eikä pelkästään kohteen laatimiseen liittyvillä henkisillä ponnistuksilla ja tietotaidolla ole tältä osin merkitystä (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, 45 ja 46 kohta ja tuomio 29.7.2019, Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2019:623, 23 kohta).

55 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 63 kohdassa, tässä yhteydessä kriittisen laitoksen laatijan kieliopilliset, sanastolliset, kirjalliset ja tyylilliset valinnat ovat todennäköisesti hänen vuosikausien kokemuksensa, filologisen asiantuntemuksensa, alkuperäisen teoksen kirjoittamisaikakauden ja sen historiallisen ajanjakson, johon teos sijoittuu, tuntemuksensa ja ymmärryksensä, alkuperäisen teoksen kirjoittajan, hänen tyylinsä ja hänen kielellisen ilmaisunsa tuntemuksen sekä hänen kyseisen kirjailijan tarkoituksesta tekemänsä tulkinnan sanelemia tai ainakin ne ovat vaikuttaneet näihin valintoihin.

56 Kuten myös julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 65 kohdassa, omaperäisyyden kriteeriä voidaan arvioida myös suhteessa kyseessä olevan kriittisen laitoksen koostumukseen, kyseiselle tekstille annettuun rakenteeseen ja asetteluun sekä alkuperäisen tekstin järjestelyyn verrattuna kommentteihin ja kriittiseen merkitykseen.

57 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että Sluşanschin kriittinen laitos ei ole pelkkä Dimitrie Cantemirin teoksen latinankielisen käsikirjoituksen tai tämän käsikirjoituksen näköispainoksen transkriptio. Sluşanschin kriittisen laitoksen tavoitteena oli nimittäin saattaa alkuperäisen teoksen teksti korjauksin ja lisäyksin täydelliseen ja ymmärrettävään muotoon ja mahdollisimman lähelle kirjoittajansa eli Dimitrie Cantemirin tarkoitusta.

58 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee lisäksi, että Sluşanschin kriittisessä laitoksessa olevat huomautukset ja kriittinen apparaatti, jotka koskevat sellaisia korjauksia, sanojen korvaamisia ja lisäyksiä, jotka voivat olla tarpeen Dimitrie Cantemirin käsikirjoituksen ymmärrettävyyden kannalta, samoin kuin eri kieliversioita tai sana- tai ilmaisuvariantteja, jotka on jätetty pois, ovat myös peräisin professori Sluşanschin henkisestä luomistyöstä.

59 Näin ollen on niin, että ellei Sluşanschin kriittisen laitoksen laatiminen perustu puhtaasti teknisiin näkökohtiin, sääntöihin tai rajoitteisiin, joihin ei sisälly mitään luovaa vapautta, vaikuttaa siltä, että kyseinen kriittinen laitos täyttää omaperäisyyden kriteerin, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin arvioitava.

60 Toiseksi unionin tuomioistuin on täsmentänyt kyseessä olevan suojan kohteen tunnistettavuutta koskevasta kriteeristä, että teoksen käsite edellyttää välttämättä sellaisen suojan kohteen olemassaoloa, joka voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti. Yhtäältä tekijänoikeuteen luonnostaan kuuluvien yksinoikeuksien suojasta huolehtivien viranomaisten on voitava tietää selvästi ja täsmällisesti tällaiset suojan kohteet. Sama koskee kolmansia, joita vastaan kyseisen suojan kohteen tekijän vaatimaan suojaan voidaan vedota. Toisaalta on tarpeen, että suojan kohteen tunnistamisprosessista suljetaan pois kaikki oikeusvarmuudelle vahingolliset subjektiiviset seikat, mikä edellyttää sitä, että suojan kohde ilmaistaan objektiivisesti (ks. vastaavasti tuomio 12.9.2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, 32 ja 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

61 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei sulje pois sitä, että Sluşanschin kriittisen laitoksen voidaan katsoa sekoittuvan Dimitrie Cantemirin teoksen käsikirjoitukseen, koska sen tarkoituksena on ollut rekonstruoida kyseisen jo olemassa olevan teoksen teksti. Kyseinen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että kriittisen laitoksen tekijä voi tehdä muutoksia tai lisäyksiä teokseen sen käsikirjoituksen alkuperäisen merkityksen rekonstruoimiseksi, joten kyseinen kriittinen laitos saattaisi täyttää toisen kriteerin.

62 Kuten tämän tuomion 60 kohdassa muistutetaan, direktiivissä 2001/29 tarkoitettu teoksen käsite edellyttää välttämättä sellaisen ilmaisun olemassaoloa, jonka avulla se voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti (ks. vastaavasti tuomio 13.11.2018, Levola Hengelo, C-310/17, EU:C:2018:899, 40 kohta) suhteessa alkuperäistä teosta vastaaviin osiin.

63 Kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 70 kohdassa, alkuperäisteoksen kriittinen laitos voi kokonaisuutena tarkasteltuna olla riittävän tarkasti ja objektiivisesti tunnistettavissa oleva suojan kohde.

64 Ei nimittäin ole välttämättä erotettava toisistaan alkuperäisteosta vastaavia osia, joiden tekstiin on mahdollisesti tehty muutoksia, ja niihin liitettyjä kommentteja, kriittisiä huomautuksia tai selityksiä, jotta voidaan tarvittaessa yksilöidä ne osat, jotka voivat kuulua tekijänoikeussuojan piiriin. Tällaiseen lähestymistapaan liittyisi vaara siitä, että teos, joka on mielekäs vain kokonaisuutena, pilkottaisiin osiin, erityisesti silloin, kun tällaiset kommentit, huomautukset tai selitykset täydentävät alkuperäisteoksen tekstin tiettyä osaa tai liittyvät alkuperäisteoksen tekstin tiettyyn osaan, jota niissä kommentoidaan tai analysoidaan.

65 Näin ollen nyt käsiteltävässä asiassa on niin, että jollei tarkistuksista, jotka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on suoritettava ottamalla huomioon Sluşanschin kriittisen laitoksen, jonka tarkoituksena on palauttaa alkuperäisen teoksen osittain kadonnut teksti liittämällä siihen kommentteja ja tarvittava kriittinen apparaatti, erityisluonne, muuta johdu, kyseistä kriittistä laitosta voidaan pitää direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa tarkoitettuna teoksena, jos se on tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentävä henkinen luomus, jossa ilmaistaan tekijän vapaat ja luovat valinnat, ja jos se voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti.

66 Kolmanneksi teoksen suojan laajuudesta on muistutettava, että jos kriittisellä laitoksella on tämän tuomion 49 kohdassa mainitut ominaisuudet ja se muodostaa näin ollen teoksen, sen on tässä ominaisuudessa saatava direktiivin 2001/29 mukaista tekijänoikeussuojaa, ja on otettava huomioon, ettei kyseisen suojan laajuus riipu suojan kohteen tekijän käytettävissä olevan luomisvapauden asteesta eikä se ole näin ollen vähäisempi kuin minkä tahansa kyseisen direktiivin soveltamisalaan kuuluvan teoksen saama suoja (tuomio 12.9.2019, Cofemel, C-683/17, EU:C:2019:721, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

67 On lisättävä, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 73 kohdassa, että tekijänoikeusloukkaus ei välttämättä tarkoita kappaleen valmistamista teoksesta kokonaisuudessaan vaan se voi koostua osittaisesta kappaleen valmistamisesta. Teoksen eri osia suojataan näet direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdan nojalla sillä edellytyksellä, että ne sisältävät tiettyjä sellaisia elementtejä, joita voidaan pitää ilmauksena kyseisen teoksen tekijän henkisestä luomistyöstä (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, 39 kohta), mistä voisi olla kyse silloin, kun tekijä pyrkii rekonstruoimaan osittain menetetyn kirjallisen teoksen muodossa, jonka hän katsoo olevan mahdollisimman lähellä alkuperäisteoksen tekijän laatimaa teosta.

68 Edellä esitetyistä seikoista riippumatta on lopuksi todettava, että kirjallisen teoksen, jonka suoja on lakannut, kriittistä laitosta koskevan tekijänoikeuden tunnustaminen ei merkitse sitä, että kyseinen kirjallinen teos palautuisi tekijänoikeussuojan piiriin, eikä anna kriittisen laitoksen laatijalle yksinoikeutta kyseiseen alkuperäisteokseen.

69 Esitettyyn kysymykseen on kaiken edellä esitetyn perusteella vastattava, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa on tulkittava siten, että teosta, jonka suoja on lakannut, koskevaa kriittistä laitosta, jonka tarkoituksena on rekonstruoida kyseisen teoksen teksti liittämällä siihen kommentteja ja tarvittava kriittinen apparaatti, voidaan pitää kyseisessä säännöksessä tarkoitettuna teoksena, jota suojataan tekijänoikeudella, edellyttäen, että se on tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentävä henkinen luomus, jossa ilmaistaan tekijän vapaita ja luovia valintoja, ja että se voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti.

Oikeudenkäyntikulut

70 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY 2 artiklan a alakohtaa

on tulkittava siten, että

teosta, jonka suoja on lakannut, koskevaa kriittistä laitosta, jonka tarkoituksena on rekonstruoida kyseisen teoksen teksti liittämällä siihen kommentteja ja tarvittava kriittinen

apparaatti, voidaan pitää kyseisessä säännöksessä tarkoitettuna teoksena, jota suojataan tekijänoikeudella, edellyttäen, että se on tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentävä henkinen luomus, jossa ilmaistaan tekijän vapaita ja luovia valintoja, ja että se voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti.

Allekirjoitukset